

TROJSKÉ MÝTY

- mýty související s **trojskou válkou**
- hlavní zdroje: homérské eposy
 - *Ílias* (nazvaný podle jednoho z názvů pro Tróju: Ílion, název použitý ve smyslu „*báseň o Íliu*“)
 - *Odyssea* (nazvaný podle Odysseova putování z Tróje domů na ostrov Ithaka)
- moderní výzkumy naznačují, že **eposy** připisované Homérovi vznikaly v rozmezí **mnoha staletí** a samotným básníkem (či jeho následovníky, pomocníky) pak byly nejspíš jen shromážděny a písemně **zaznamenány**

- existuje hypotéza, že „homér“ bylo označení **funkce, povolání nebo úřadu sběratelů a zapisovatelů starých mýtů**
 - takových „Homérů“ by tak bylo více (něco jako Pýthie v Delfách)
- archeologické objevy:
 - na **Hisarliku** (pahorek na SZ pobřeží Malé Asie) byly nalezeny **zbytky 8 měst**, jež byla postavena na troskách svých předchůdců v období let **2.700–1.200 př.n.l.**
 - jedno z nich bylo zničeno **vojenským útokem** cca **1.230 př.n.l.** (patrně při projevech **mykénské rozpínivosti**)
 - pozůstatky Tróje objevil pro naši civilizaci (v letech 1.870–1.890) zámožný obchodník **Heinrich Schliemann**, ve snaze dokázat, že Homér ve svých eposech vycházel z historických skutečností

Mytický trojský cyklus:

1) Malá trojská válka a cyklus *Argonautika*

- tento mýtus popisuje **Darés Fryžský** v úvodu svého válečného popisu ***Pád Tróje*** následovně:
 - **Iásón** a **Argonauti** pluli do Kolchidy pro **zlaté rouno**, které od něj žádal jeho strýc **král Pelias** ve strachu, aby ho všemi oblíbený synovec nepřipravil o **trůn**
 - když během plavby přistáli u **břehů města Ílion** (Trója), vykázal je ze svého území jeho král **Láomedón** jako nezvané hosty, neboť byl příchodem ozbrojených Řeků znepokojen
 - to **rozlítlo** zvláště **Hérakla**, a tak po návratu Řeků domů dal dohromady **vojsko** a vyplul s ním **proti Ílionu**, aby je za jejich **urážku potrestal**

- když **Tróju dobyli**, zabili i všechny **Láomedontovy syny** – s výjimkou jediného, který byl ve Frygii, kde ho jeho otec ustanovil velitelem: byl jím **Priamos**, pozdější král Tróje během Velké trojské války
- **Řekové** naložili na lodě velkou **kořist** a odpluli **domů** – i s Láomedontovou dcerou **Hésionou** (sing. Hésioné), kterou si odvezl **Telamón** (jako později Trójané Helenu), kterou dostal od Hérakla **darem** za své **hrdinství**, když jako první z řeckých bojovníků vstoupil za hradby Ília
- **Priamos** se pak – jen co se o události doslechl – se svou ženou **Hekabou** i svými dětmi **vrátil domů** (za členy královského rodu bylo považováno jen 5 jeho synů [Hektór z nich byl nejstarší] a 3 jeho dcery, které měl s Hekabou, ostatní děti měl s četnými **souložnicemi**)
- po návratu do Ília dal zbudovat ještě **mohutnější hradby** a vystavěl nový královský **palác**, **oltář** zasvětil **Diovi**

- pak vyslal do **Řecka posla** se vzkazem, že je ochoten snést všechny utrpené **křivdy** (včetně vyvraždění rodiny) pod **podmínkou**, že mu bude **vrácena** sestra **Hésiona**, neboť není spravedlivé držet v otroctví dívku královského rodu
- to nejprve král **Péleus** (předek rodu Pelopovců) a pak i **Telamón** na Salamíně rázně **odmítli** a posla vyhnali
- **posel** po návratu Priamovi vše vypověděl, nabádal ho k vypovězení **války proti Řekům**
- **Priamos** svolal své syny i všechny své příbuzné na **poradu**, dospěli k tomu, že Evropané jsou bojovní a mají mnoho lodí, zatímco Asiaté dlí v zahálce, tudíž ani Trójané **nemají potřebné loďstvo**
- Priamův syn **Alexandros** – tj. **Paris** – se nabídl, že válečné **loďstvo dá vystavět** a vojsko proti Řekům povede, aby **pomstil** smrt svého děda i další urážky od Řeků

- následně popsal **sen** (tedy **ne** skutečné **setkání s bohy**, jak praví mýtus), který měl, když **lovil** v lesích na Ídě:
- posel bohů **Hermés** k němu přivedl bohyně **Héru**, **Afrodítu** a **Athénu**, aby rozsoudil jejich **spor** o to, která z nich je **nejkrásnější**: **Afrodité** mu **slíbila**, označí-li ze všech 3 bohyň ji, že mu dá **ženu** považovanou v Řecku za **nejkrásnější**, a tak rozhodl v její prospěch
- takže Trójané můžou spoléhat na **pomoc Afrodíty**, což se všem **zamlouvalo**, a se stavbou loďstva **souhlasili**
- **Helénos** však věštil, že **Řekové připlují**, vyvrátí Ílion a skoro všichni **zhynou** rukou nepřátel, pokud si Alexandros přivede **nejkrásnější Řekyni**
- **Priamos** se však i přesto rozhodl vyslat **Alexandra s loďstvem** do Řecku – a s tímto rozhodnutím souhlasil i **trojský lid**

- začalo se se **stavbou lodí a shromažďováním vojska**
- **Kassandra** však začala **věštit**, co Trójaný čeká, vyplují-li do Řecka...

Argonauti:

- podle mytologie mořeplavci, kteří se plavili na lodi **Argó** pod vedením **lásóna** do Kolchidy pro zlaté rouno

- šlo o dlouhou plavbu z **Iólku** do **Kolchidy**, plnou překážek a nebezpečí

jedna z možných tras:

- za nepnoletého lásona vládl v Iólku záludný král Peliás
- když se následník trůnu domáhal jeho vrácení, dal mu Peliás podmínku, že mu vládu předá po získání **zlatého rouna**, jež v Kolchidě zůstalo po obětování **zlatého berana** Diovi (beran byl původem z Řecka) tamním králem (Aiétés), jenž ho nechal střežit děsivým **drakem**, neboť zlaté rouno považoval za **záruku svého vládnutí**
- lásón nespílitelný úkol přijal a nechal na dalekou cestu postavit velkou **lod'** a sehnal posádku, která nevěřila v možný návrat z neznámých krajů...

Argonauti (Louvre)

- posádku tvořilo mnoho mužů slavných jmen, mezi nimi herojové Héraklés a Ankaios i hrdinští blíženci Kastór a Polydeukés, Orfeus (pěvec a vypravěč), Théseus (athénský král), Asklépios (lékař) aj. i mnohé **bájně bytosti** (např. Kalais a Zétés okřídlení synové boha západního větru Borea)
- pluli dlouho s mnoha zastaveními i souboji, až dorazili do **Kolchidy**
- kolchidský král Aiétés (syn slunečního boha Hélia) se obával, že ho Iásón přijel zbavit moci, a tak ho nepřijal moc přívětivě, **zlaté rouno** mu však slíbil – ovšem za nesplnitelných podmínek:
- Iásón musel **zorat pole s býky s kovovými nohama**, nasít **dračí zuby**, z nichž vzklíčí ozbrojení **vojáci**, které musí do večera pobít

- Iásón však získal na svou stranu Aiétovu dceru Médeiu, jejíž srdce zasáhl Erós láskou k Iásonovi
- dala Iásonovi **mast nezranitelnosti** a poradila mu, jak **porazit** dračí vojsko (vhodit mezi ně kámen, načež se pobijí mezi sebou)
- Médeia měla za zradu vůči otci i svým lidem **výčitky**, Iásón jí však slíbil, že ji vezme s sebou do **své vlasti**
- když úkol splnil, král Aiétés začal **podezřívát** z pomoci některou ze svých **dcer** – Médeia z obavy vyhledala na lodi Iásóna a přemlouvala ho k rychlému **útěku**
- pomohla mu **získat zlaté rouno** (očarovala draka kouzelnými slovy a uspala ho kouzelnou šťávou, Iásón uvolnil zlaté rouno) a **prchali** k lodi
- Argonauti žasli nad krásou zlatého rouna, ale Iásón s Médeiou je pobízeli k odplutí a přípravě k boji

- král Aiétés shromáždil bojovníky a se svým synem **Apsyrt** dorazil na pobřeží
- Argonauti už byli daleko na moři (s pomocí bohyně **Héry**, na jejíž znamení se pluli k ústí **Istru**, dnešní Dunaj)
- Aiétovo vojsko se **rozdělilo**: jedna část plula směrem k **Egejskému moři**, druhá část vedená Apsyrtem k ústí **Istru**, kde se obě lodi setkaly
- **Médeia** Istí vylákala **Apsyrt** na schůzku, načež z úkrytu vyskočil **Iásón** a uťal mu všechny údy a tělo zahrabal
- Argonauti pak Apsyrtovo **vojsko porazili**
- druhé **kolchidské vojsko** je pronásledovalo, bohyně **Héra** však rozpoutala vichřici a bouři, takže pronásledování bylo marné

- cestou se stala **Médeia manželkou Iásona**, aby ji na **ostrově Fajáků** nemuseli vydat kolchidskému králi, kam se dostalo kolchidské vojsko
- v obavě z trestu krále **Aiéta** to kolchidští vojáci vzdali a v těch místech se usadili a do Kolchidy se už nevrátili...
- po **návratu** však král **Peliás** odmítl vrátit Iásónovi vládu nad Iólkem, a tak se ho Iásón rozhodl s pomocí Médeii **zavraždit**:
- Médeia slíbila Peliovým dcerám, že jejich otce **omladí** (stejně jako omladila po příjezdu do Řecka Iásonova otce), a donutila je, aby otcovi samy **otevřely žíly**
- když mu **vypustila krev**, nenahradila ji žádnou zázračnou tekutinou, nýbrž neúčinným odvarem z travin, načež Peliás zemřel

- Iásón se nedočkal moci, odplatou za smrt Peliovu je **vyhnali z Iólku**
- po dlouhých cestách našli útočiště u **korinthského krále Kreonta**, kde se narodili jejich dva synové **Mermeros** a **Ferétés**
- Médeia doufala v **rodinné štěstí**, Iásón však stále bažil po **moci** – měl si vzít Kreontovu dceru princeznu **Glauku**
- když **zradil** a chtěl **zapudit Médeiu**, její láska se proměnila v **nenávist**: zahubila svou sokyni princeznu Glauku i krále Kreonta a poté i oba své syny
- Iáson se stal **psancem**
- po dlouhé době, kdy **lod' Argó** (uctívána jako posvátná památka) začala trouchnivět, se usadil v jejím stínu zavržený Iásón, loď se na něj zřítila a **zabila ho**

2) Velká trojská válka

- tyto „mytické“ události popisují i doboví váleční zpravodajové: **Darés Fryžský** (*Pád Tróje*) a **Dyktys Krétský** *Zápisky o válce trojské* (in *Homérští hrdinové ve vzpomínkách věků*)
 - jde o mýty spjaté s reálnou historickou událostí (podobně jako např. *Mahábhárata*)
- ústředními aktéry **trojské války** jsou členové prokletého **rodu Átreovců**
 - bohové u smrtelníků nesnášeli **hybris** (tj. **pyšnou zvůli**), za niž netrestali pouze provinilce, ale i celé jejich **rody**
 - v této souvislosti stihl jejich hněv také rod Átreovců:
- vše začalo u **Tantala**
 - syn **Dia** a nymfy **Plútó**

- stal se natolik **oblíbeným** u bohů, že s nimi často sedal u **hodovního stolu**, jednou se však dopustil zásadní chyby:
- podle jedné z verzí měl **odhalit** lidem **tajemství bohů** (patrně důvod jejich nesmrtelnosti, viz též *Epos o Gilgamešovi*)
- podle rozšířenější verze jim předložil na hostině jako **pokrm** vlastního syna **Pelopa** (jenž založil olympijské hry), aby vyzkoušel jejich **vševědoucnost**
- bohové čin **odhalili** a Pelopovi **vrátili život**, zato Tantalos musel podstoupit krutý **trest**:
- byl uvržen do **Tartaru**, kde je na věky trýzněn **hladem a žízní**, přičemž nemůže **dosáhnout** na nic, co by jeho **muka utišilo**, ačkoli je kolem něj **hojnost** jídla i pití (pro něj však nedosažitelná)

- **trest bohů** však postihl i jeho **rod**:
 - jeho vnuci Átreus a Thyestés spolu vedli **spor** o vládu v **Mykénách**
 - ačkoli už měl Átreus blízko k **vítězství**, neovládl svou zášť a **pozabíjel** Thyestovy **děti** a předložil mu je při hostině k **jídlu** (variace Pelopova zločinu)
 - z **incestního** spojení **Thyesta** s Pelopeiou vzešel potomek Aigisthos, který později **zavraždil** Átreova syna Agamemnona s pomocí jeho manželky Klytaiméstry, s níž **smilně** žil během Agamemnonovy účasti v trojské válce i po jeho vítězného návratu
 - Agamemnon před vyplutím do Tróje **obětoval** bohyni Artemidě svou nejstarší dceru Ífigenii, aby zajistil **vítr** válečnému **lodstvu** řeckých spojenců při plavbě proti Tróji

- za to se mu Klytaiméstra po jeho návratu z války **pomstila vraždou**
- na radu boha Apollóna pak jejich děti Élektrá a Orestés svou matku a jejího spoluviníka **zabily**
- Élektrá poté dožila v **osamění**, zatímco **Orestés** pronásledovaný Erínyemi **zešílel**, nakonec však byl od svého zločinu **očištěn** v **Delfách** (kam ho Erínye pronásledovaly) a bohové mu **odpustili**
- **trojskou válku** podle mytologie zapříčinil Paris
 - jeden z 50 synů trojského krále Priama, který tohoto svého syna držel daleko od Tróje na **hoře Ídě**, protože sám kdysi ve **snu** viděl, že Paris zapříčiní **zkázu města**
 - tehdy **bohové** zapomněli na **svatbu krále Pélea** s mořskou **nymfou** Thetidou pozvat **bohyni sváru** Eris

- ta přesto přišla a vhodila mezi bohy **zlaté jablko** s nápisem: *té nejkrásnější*
- mezi **3 bohyněmi** – Hérou, Athénou, Afrodítou – hned vznikl konflikt a začaly se o jablko **přít** (viz úsloví „jablko sváru“)
- Paris byl **nejkrásnější** z tehdejších smrtelníků, a tak ho **Zeus** určil za **soudce** jejich sporu a poslal pro něj na horu Ídu posla bohů **Herma**
- Paris měl rozhodnout, která z těch 3 je **nejkrásnější**
- **Héra** mu slíbila vládu nad **Asií**, **Athéna moudrost a vítězství** v boji (touto volbou by patrně Trójané nad Achajci zvítězili), **Afrodité lásku** nejkrásnější smrtelnice **Heleny** (dcery Dia a Lédy, sestry **Klytaimestry**), jejímž manželem však byl **spartský král Meneláos** (bratr **Agamemnóna**)

- Paris prohlásil za **nejkrásnější Afrodítu** a vydal se hned do **Sparty**
- Meneláos ho náležitě přijal jako **hosta**, vzápětí však musel odplout na **Krétu** (nic netušil)
- když se vrátil, **Paris** byl **pryč** i s jeho ženou **Helenou...**
- protože **Helena** byla **nejkrásnější** žena, měla za svobodna nejvíce **nápadníků** (projevili o ni zájem **všichni** achajští **královští synové**)
- její **otec** (král Tyndaros) se obával, že by mu **odmítnutí nápadníci** mohli vyhlásit **válku**, a tak než rozhodl o ženichovi, vyžádal si od všech zájemců **přísahu**, že nejen **uznají** vyvoleného ženicha – ale v budoucnu mu v případě **nutnosti** i poskytnou **vojenskou pomoc**
- tak se i stalo a **manžela Meneláa** všichni původní nápadníci uznali

- nyní, když po návratu z Kréty zjistil, co se stalo, svolal všechny tyto nyní již vládce a připomněl jim jejich **přísahu**, kterou se nyní rozhodl **využít**
- společná **vojska** se shromáždila v přístavu v **Aulidě** v počtu 100.000 mužů (mezi nimi i četní **hrdinové** – z nich nejhrdinnější **Achilleus** dorazil i se svým přítelem **Patroklem**, dále **Odysseus** aj.)
- Achajové však nepověřili vrchním **velením Achillea**, nýbrž Meneláova bratra **Agamemnóna** (krále v Argu a Mykénách)
- loďstvo bylo dávno připraveno k **vyplutí**, jenže se stále **nezvedal vítr**
- obrátili se tedy na **věštce Kalchanta**, který jim zjevil, že **bezvětrí** způsobil **Artemidin hněv** – sám **Agamemnón** ji totiž urazil, protože **zabil laň** jí zasvěcenou

- bohyně se **neusmíří**, dokud jí král neobětuje svou **dceru Ífigenii**
- Agamemnonovi nezbylo, než **ustoupit** všeobecnému **nátlaku** a poslat do Mykén pro **dceru** pod záminkou, že ji chce zasnoubit s **Achillem...**
- **Artemis** se však nakonec **slitovala** a za dívku podstrčila na oltář **laň**, Ífigenii potom přenesla do **Tauridy** (na Krym) a učinila ji tam **kněžkou** ve svém chrámu
- válečné loďstvo mohlo **vyplout**

- zbytek mýtu viz např. ***Kniha o mytologii starého Řecka a Říma*** (od str. 170) nebo Lucilla Burn: ***Řecké mýty*** (od str. 31)

Mýty a divadlo:

- vysoká kultura **Athén** se soustředovala kolem divadla, resp. kolem **tragédie**, která byla **prohloubením náboženské zkušenosti**
- řecké divadlo tedy bylo zpočátku **duchovní záležitostí** (viz i obětiny na oltáři orchestry) oproti římskému, jehož primární účel již byl **zábavní** (podobně jako dnes u nás)
 - uvádění tragédií bylo **náboženským svátkem** a ve většině **tragédií** napsaných na mytologická témata se opakovalo ústřední drama víry – drama jedince, který spáchá **zločin proti víře** (v důsledku toho i proti společnosti), pročez upadne v **nemilost** a je **vyločen ze společenství** (např. Oidipus, Antigona, Faidra atd.)

LITERATURA:

- Cílek, Václav: ***Orfeus – kniha podzemních řek*** (Praha, 2009)
- Hůrková-Novotná, Jiřina: ***Antická jména : Jak je číst a skloňovat*** (Praha, 2005)
- encyklopedický přehled:
 - Zamarovský, Vojtěch a kol.: ***Bohové a hrdinové antických bájí*** (Praha, 2013)
 - Martin, R., Hrubanová V.: ***Slovník řecko-římské mytologie a kultury*** (Praha, 1993)
- převyprávění mýtů:
 - Burn, Lucilla: ***Řecké mýty*** (Praha, 2006)
 - Estin, Colette aj.: ***Kniha o mytologii starého Řecka a Říma*** (Praha, 1994)
 - Graves, Robert: ***Řecké mýty*** (různá vydání)
 - Petiška, Eduard: ***Staré řecké báje a pověsti*** (různá vydání)

- původní zdroje:
 - Hésiodos: **Zrození bohů** (*Theogonia*), **Práce a dni** in **Zpěvy železného věku** (Praha, 1990)
 - Homér: **Illias, Odyssea** (různá vydání)
 - **Homérské hymny** (Praha, 1959) soubor textů
 - **Homérští hrdinové ve vzpomínkách věků** (Praha, 1977) soubor nemytologických textů o hrdinech antické mytologie
- život v antickém Řecku:
 - Buttin, Anne-Marie: **Řecko 779 až 338 př. n. l.** (Praha, 2002)
 - Šílený, Tomáš: **Život v antickém Řecku** (Praha, 1947)
 - Thomson, G. D.: **Aischylos a Athény** (Praha, 1952)